

СЎЗ САЊАТИ ХАЛҚАРО ЖУРНАЛИ

5 ЖИЛД, 1 СОН

МЕЖДУНАРОДНЫЙ ЖУРНАЛ ИСКУССТВО СЛОВА

ТОМ 5, НОМЕР 1

INTERNATIONAL JOURNAL OF WORD ART

VOLUME 5, ISSUE 1

СЎЗ САНЪАТИ ХАЛҚАРО ЖУРНАЛИ

МЕЖДУНАРОДНЫЙ ЖУРНАЛ ИСКУССТВО СЛОВА | INTERNATIONAL JOURNAL OF WORD ART

№1 (2022) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9297-2022-1>

Бош мухаррир:

Холбеков Муҳаммаджон

ф.ф.д., профессор (Ўзбекистон)

Бош мухаррир ўринбосари:

Тўхтасинов Илҳом

ф.ф.д., доцент (Ўзбекистон)

Главный редактор:

Холбеков Муҳаммаджон

д.ф.н., профессор (Ўзбекистон)

Заместитель главного редактора:

Тухтасинов Илҳом

к.ф.н., доцент (Ўзбекистон)

Editor in Chief:

Kholbekov Muhammadjan

Doc. of philol. sci., prof. (Uzbekistan)

Deputy Chief Editor

Tuhtasinov Ilhom

Ph.D. Ass. Prof. (Uzbekistan)

ТАҲРИРИЙ МАСЛАҲАТ КЕНГАШИ

Назаров Бахтиёр

академик. (Ўзбекистон)

Якуб Умарўғли

ф.ф.д., профессор (Туркия)

Алмаз Улви Биннатова

ф.ф.д., профессор (Озарбайжон)

Бокиева Гуландом

ф.ф.д., профессор (Ўзбекистон)

Миннуллин Ким

ф.ф.д., профессор (Татаристон)

Махмудов Низомиддин

ф.ф.д., профессор (Ўзбекистон)

Керимов Исмаил

ф.ф.д., профессор (Россия)

Жўраев Маматкул

ф.ф.д., профессор (Ўзбекистон)

Куренов Рахиммаед

к.ф.н. (Туркменистон)

Кристофер Жеймс Форт

Мичиган университети (АҚШ)

Умархўжаев Мухтор

ф.ф.д., профессор (Ўзбекистон)

Мирзаев Ибодулло

ф.ф.д., профессор (Ўзбекистон)

Болтабоев Ҳамидулла

ф.ф.д., профессор (Ўзбекистон)

Дўстмухаммедов Хуршид

ф.ф.д., профессор (Ўзбекистон)

Лиходзиевский А.С.

ф.ф.д., профессор (Ўзбекистон)

Сиддикова Ирода

ф.ф.д., профессор (Ўзбекистон)

Шиукашвили Тамар

ф.ф.д. (Грузия)

Юсупов Ойбек

масбул котиб, доцент (Ўзбекистон)

РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ

Назаров Бахтиёр

академик. (Ўзбекистон)

Якуб Умар оғли

д.ф.н., профессор (Туркия)

Алмаз Улви Биннатова

д.ф.н., профессор (Азербайджан)

Бокиева Гуландом

д.ф.н., профессор (Ўзбекистон)

Миннуллин Ким

д.ф.н., профессор (Татарстан)

Махмудов Низомиддин

д.ф.н., профессор (Ўзбекистон)

Керимов Исмаил

д.ф.н., профессор (Россия)

Джураев Маматкул

д.ф.н., профессор (Ўзбекистон)

Куренов Рахыммаед

к.ф.н. (Туркменистон)

Кристофер Жеймс Форт

Университет Мичигана (США)

Умархаджаев Мухтар

д.ф.н., профессор (Ўзбекистон)

Мирзаев Ибодулло

д.ф.н., профессор (Ўзбекистон)

Балтабоев Ҳамидулла

д.ф.н., профессор (Ўзбекистон)

Дустмухаммедов Хуршид

д.ф.н., профессор (Ўзбекистон)

Лиходзиевский А.С.

д.ф.н., профессор (Ўзбекистон)

Сиддикова Ирода

д.ф.н., профессор (Ўзбекистон)

Шиукашвили Тамар

д.ф.н. (Грузия)

Юсупов Ойбек

отв. секретарь, доцент (Ўзбекистон)

EDITORIAL BOARD

Bakhtiyor Nazarov

academician. (Uzbekistan)

Yakub Umarogli

Doc. of philol. sci., prof. (Turkey)

Almaz Ulvi Binnatova

Doc. of philol. sci., prof. (Azerbaijan)

Bakieva Gulandom

Doc. of philol. sci., prof. (Uzbekistan)

Minnulin Kim

Doc. of philol. sci., prof. (Tatarstan)

Mahmudov Nizomiddin

Doc. of philol. sci., prof. (Uzbekistan)

Kerimov Ismail

Doc. of philol. sci., prof. (Russia)

Juraev Mamatkul

Doc. of philol. sci., prof. (Uzbekistan)

Kurenov Rakhimmamed

Ph.D. Ass. Prof. (Turkmenistan)

Christopher James Fort

University of Michigan (USA)

Umarkhodjaev Mukhtar

Doc. of philol. sci., prof. (Uzbekistan)

Mirzaev Ibodulla

Doc. of philol. sci., prof. (Uzbekistan)

Boltaboev Hamidulla

Doc. of philol. sci., prof. (Uzbekistan)

Dustmuhammedov Khurshid

Doc. of philol. sci., prof. (Uzbekistan)

Lixodzievsky A.S.

Doc. of philol. sci., prof. (Uzbekistan)

Siddiqova Iroda

Doc. of philol. sci., prof. (Uzbekistan)

Shiukashvili Tamar

Doc. of philol. sci. (Georgia)

Yusupov Oybek

Ass. prof. (Uzbekistan) - Senior Secretary

PageMaker | Верстка | Саҳифаловчи: Хуршид Мирзахмедов

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz

ООО Tadqiqot город Ташкент,

улица Амира Темура пр.1, дом-2.

Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; E-mail: info@tadqiqot.uz

Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz

Tadqiqot LLC The city of Tashkent,

Amir Temur Street pr.1, House 2.

Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; E-mail: info@tadqiqot.uz

Phone: (+998-94) 404-0000

1. Акрамжон Махмудович Қўлдошев ВЕНГЕР ТИЛИ ШАКЛЛАНИШИНИНГ СОЦИОЛИНГВИСТИК ЖИХАТЛАРИ.....	5
2. Sharipov Bobur Salimovich TIL BIRLIKLARINING NUTQDA FAOLLASHUVI HAQIDA.....	11
3. Xandamova Feruza Bahodir Qizi INGLIZ VA O'ZBEK TILIDA SO'ZLASHUV FRAZEOLOGIK BIRLIKLARNING FUNKSIONAL XUSUSIYATLARI.....	17
4. Уктамова Малика Хасановна ИСПАН ТИЛИНИНГ АРГЕНТИНА ВЕРСИЯСИДА СЎЗ ШАКЛЛАНИШИНИНГ ХУСУСИЯТЛАРИ.....	25
5. Djurabayeva Makhigul Djurayevna, Babadjanova Tatyana Baltabayevna "THE ICEBERG PRINCIPLE" IN THE OLD MAN AND THE SEA.....	29
6. Алишер Пармонов Абдупаттаевич ҲОЗИРГИ ЗАМОН ТИЛШУНОСЛИГИДА ЛИНГВОКУЛЬТУРОЛОГИК ИЗЛАНИШЛАРНИНГ ЎРНИ.....	34
7. Ахмедав Умиджон Усубович БАДИИЙ АСАР НОМЛАНИШИДАГИ НОКУМУНИКАТЦИЯ ВА УНИНГ ХУСУСИЯТЛАРИ.....	38
8. Шохида Шодиева Инатовна THOUGHTS ON THE CONCEPT AND ITS ESSENCE.....	43
9. Mamadjanova Nargiza Mahmudjanovna THE STUDY OF LINGUISTIC UNITS REPRESENTING THE CATEGORY OF ADDRESS IN MODERN LINGUISTICS ON THE EXAMPLE OF ENGLISH AND UZBEK LANGUAGES.....	49
10. Marjan Adil kizi Kambarova NATIONAL REALIAS IN ENGLISH, RUSSIAN, UZBEK AND KAZAKH PROVERBS.....	61
11. Абдуллаева Лола Тоҳировна ТАЛАБАЛАРНИНГ СОЦИОЛИНГВИСТИК КОМПЕТЕНЦИЯНИ ШАКЛЛАНТИРИШДА ЭЛЕКТРОН РЕСУРСДАН ФОЙДАЛАНИШ МЕТОДИКАСИ.....	66
12. Г.П. Каллибекова ҚОРАҚАЛПОҒИСТОҢ ТАРМОҚ ГАЗЕТАЛАРИДА ХАБАР ЖАНРИ ВА УНИНГ АФФИСКЛАРНИ ФОЙДАЛАНИШДАГИ ЎЗИГА ХОСЛИГИ.....	75
13. Рахимова Моҳинабону Абдуҳамид қизи ЭССЕ МАТНЛАРИДА ҚўЛЛАНИЛГАН ФРАЗЕОЛОГИЗМЛАРНИНГ ЛИНГВОКУЛЬТУРОЛОГИК ТАҲЛИЛИ.....	82
14. Shakhribonu Sirojiddinova THE DIFFERENCES AND CALAMITIES OF INSTRUCTING LEGAL ENGLISH IN EFL CLASSES THROUGH CONTENT – BASED INSTRUCTION.....	87
15. Xujamkulova Maxbuba Bobonazarovna KOMMUNIKATIV TIPLAR PRAGMATIK ASPEKTDA.....	93
16. Попов Дмитрий Владимирович СОЦИАЛЬНЫЕ И ЛИНГВИСТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ДВУЯЗЫЧИЯ.....	98
17. Одинахон Қулмурадова РАҚАМЛИ ТЕЛЕВИДЕНИЕДА ДИАЛОГИК ЖАНРЛАР ИСТИҚБОЛЛАРИ.....	107

18. Козиева Икбол Комилжоновна ЭТАПЫ РАЗВИТИЯ УЗБЕКСКОЙ АНТРОПОНИМИКИ И ЕЁ ОСНОВНЫЕ ПРОБЛЕМЫ.....	116
19. Умрзақов Исломжон Исроилович АМЕРИКА АДАБИЁТИДА “ЖАНУБ РЕНЕССАНСИ”.....	121
20. Ochilova Nilola Husanovna XITOY TILIDA FE'LLARNING SINTAKTIK XUSUSIYATIGA KO'RA TASNIFI.....	127
21. Каримов Шохжаҳон КОНВЕРСИЯ УСУЛ БИЛАН СИФАТЛАРДАН АНТРОПОНИМЛАР ЯСАЛИШИ ВА УЛАРНИНГ МОТИВАЦИОН-НОМИНАЦИОН ТАВСИФИ.....	132
22. Asadov To'lqin Hamroyevich O'ZBEK TILIDA SO'Z YASALISHI TADQIQI VA RIVOJI XUSUSIDA.....	139
23. Madieva Madina Yusupovna FEATURES OF BRAND NAMES AND LANGUAGE HYBRIDIZATION.....	147
24. Умида Мансуровна Рашидова БАДИИЙ МАТНДА УСЛУБИЙ ХОСЛАНГАН ПОЛИСЕМАНТИК ФРАЗЕОЛОГИЗМЛАРНИНГ ФУНКЦИОНАЛ-СТИЛИСТИК ХУСУСИЯТЛАРИ.....	154
25. Andaniyazova Gavhar Ruziqulovna SHAROF BOSHBEKOV DRAMALARIDA IRONIYA VA SARKAZMNING QO'LLANISHI.....	160
26. G'ayrat Murodov, Bahor Shukurova SHUKUR XOLMIRZAYEV NIKOYALARIDA DETALNING BADIY - FUNKSIONAL O'RNI.....	165
27. Буранова Жамила Алиевна СВОЕОБРАЗИЕ РОМАНА ХАМИДА ИСМАЙЛОВА «МБОБО».....	171
28. Гавҳар Ринат қизи Назарова ЎЗБЕКИСТОНДА XX АСРНИНГ 50-80-ЙИЛЛАРИДА ХУЖЖАТЛИ ФИЛЬМ РИВОЖЛАНИШИНИНГ АСОСИЙ ЙЎНАЛИШЛАРИ.....	179
29. Шахло Наралиева, Хулқар Ҳамроева ЎЗБЕК ТИЛИ ЎҚИТИШДА ПЕДАГОГИК ТЕХНОЛОГИЯЛАРДАН ФЙДАЛАНИШ УСУЛЛАРИ (Қозоғистондаги таълим ўзбек тилида юритиладиган мактаблар мисолида).....	185
30. Cho'liyeva Gulchexra Toshpo'lot qizi INTONATSION BIRLIKLAR: MELODIKA VA TEMBR.....	191
31. Шадиева Дилрабо Курбановна ВЗАИМОВЛИЯНИЕ РЕКЛАМЫ НА ИЗМЕНЕНИЕ НОРМ РУССКОГО ЯЗЫКА.....	197
32. Фармонов Бекзод Бегматович ОБ ИССЛЕДОВАНИИ РЕЛЬЕФОНИМОВ В УЗБЕКСКОМ ЯЗЫКЕ.....	202
33. Шахобиддин Шарофиддинович Шодиев ЖАДИД ИЖОДКОРЛАРИНИНГ МАЪРИФИЙ-АХЛОҚИЙ, ФАЛСАФИЙ, ЛИНГВИСТИК ҚАРАШЛАРИ.....	207

АННОТАЦИЯ

Деталь является специфической частью художественного образа, и ее роль и значение в создании приема художественного произведения чрезвычайно важны. Учитывая объективность художественного выражения, в статье в основном анализируются художественная и функциональная роль деталей в рассказах Шукура Холмирзаева, уникальный авторский стиль и способ выражения. Уникальность произведения писателя определяет и уникальность творческого процесса. Творческий процесс уникален для каждого писателя. Есть художники, обладающие уникальным способом выражения, уникальным художественным стилем. Литературоведение, в частности его литературоведение, подчеркивает вклад двух писателей - Абдуллы Каххора и Шукура Холмирзаева - в развитие узбекского повествования. Фактически, эти писатели были эффективны не только в жанрах рассказа, но и в жанрах рассказов, романов и драм. Тем не менее, обладатели этого пера проделали замечательную работу по повышению места и статуса развития художественной формы, считающейся малым эпическим жанром, в узбекской литературе. Стиль выражения Шукура Холмирзаева похож на стиль Абдуллы Каххора. Он мало говорит в своих рассказах. По сути, он дает героям слово и правильно использует детали.

Ключевые слова: Рассказ, деталь, пейзаж, портрет, интерьер, «Незнакомец», «Облако, поднимающееся из пустыни», «Душа», «Одиночество», «Весенний воздух осенью» «Узбек бобо» Рассказы.

Gayrat Murodov,
doctor of philological sciences.
Bukhara State University.

Bahor Shukurova,
researcher
Termez engineering-technology institute.

**THE ARTISTIC AND FUNCTIONAL PLACE OF DETAIL IN SHUKUR
KHOLMIRZAYEV'S STORIES**

ANNOTATION

Detail is a specific part of an artistic image, and its role and importance in the creation of the device of a work of art is extremely important. Given the objectivity of artistic expression, the article analyzes the artistic and functional role of detail in the stories of Shukur Kholmirzaev, the author's unique style and way of expression. The uniqueness of a writer's work also determines the uniqueness of the creative process. The creative process is unique to each writer. There are artists who have a unique way of expression, a unique style of art. Literary criticism, in particular, its literary criticism, emphasizes the contribution of two writers - Abdulla Qahhor and Shukur Kholmirzaev - in the development of Uzbek storytelling. In fact, these writers have been effective not only in the genres of story, but also in the genres of short stories, novels, and dramas. Nevertheless, the owners of this pen have done a remarkable job in enhancing the place and status of the development of the art form, which is considered a small epic genre, in Uzbek literature. Shukur Kholmirzaev's style of expression is similar to that of Abdullah Qahhor. He speaks little in his stories. Basically, he gives the heroes their word and uses the details appropriately.

Keywords: Story, detail, landscape, portrait, interior, "Stranger", "Cloud rising from the desert", "Soul", "Loneliness", "Spring air in autumn" "Uzbek bobo" Stories.

Yigirmanchi asrning oltmishinchi yillari boshidan milliy nasr maydoniga kirib kelgan iste'dodli yozuvchi Shukur Xolmirzayev o'ziga xos uslubi, hayot haqiqatini ob'ektiv va teran badiiy ifoda etishga moyilligi o'ziga tengdosh adiblardan ajralib turardi. U ellik yillik ijodiy faoliyatida qissa, roman, drama, esse janrlarida samarali ijod qildi. Shunga qaramay, u o'zini birinchi navbatda hikoyanavis deb bilar edi. Umr bo'yi mana shu badiiy shaklga sodiq qoldi. O'zbek hikoyachiligini

jahon adabiyoti durdonalari darjasiga olib chiqish uchun juda ko'p izlandi, kichik epik shakl imkoniyatlarini yanada kengaytirish borasida muntazam ish olib bordi.

Shukur Xolmirzayev dastlabki ijodiy mahsullari bilan kitobxonlar, xususan, taniqli adabiyotshunoslar nazariga tushgan edi. Uning dastlabki qissasi – “To‘lqinlar”ni “Sharq yulduzi” jurnalida o‘qigan atoqli so‘z san’atkori Abdulla Qahhor yosh qalamkashning nodir iste’dodini birinchi bo‘lib payqagan, unga: “Ijodiy ishlaringiz baroridan kelsin”, - deb xat yozgan edi.

Bu adib ijodiy-badiiy uslubini o‘sha vaqtlardayoq taniqli yozuvchi Odil Yoqubov shunday tavsiflagan: “Shukur Xolmirzayev tasvirni juda quyuq detallashtiradi, o‘zi go‘yo aralashmaydi. Xuddi rassomdek go‘yo so‘z bilan emas, bo‘yoqlar bilan ish ko‘radi... Siz o‘qimaysiz, go‘yo kartina tomosha qilasisiz”. Mazkur bahoda yosh ijodkor uslubining quyidagi ikki asosiy alomati ko‘rsatilgan:

1. Badiiy ijod namunasida detallardan ko‘p va o‘rinli foydalanish.
2. Tasvir ob‘ektivligi. Biz ushbu maqolada badiiy ifodaning ob‘ektivligini nazarda tutgan holda, asosan, adib hikoyalarida detalning o‘rni xususida fikr yuritmoqchimiz.

Detal badiiy tasvirdagi muayyan bir kichik bo‘lak (uzv) bo‘lib, uning badiiy asar qurilmasini yuzaga keltirishda o‘rni va ahamiyati nihoyatda muhim. Shukur Xolmirzayev hikoyalarini o‘rganganimizda, chindan ham ustoz yozuvchi Odil Yoqubov ko‘rsatgan xususiyat uning ijodida muhim o‘rin tutganligiga ishonch hosil qilamiz. Mazkur fikrni dalillash maqsadida uning 1960- yilda yozilgan “Notanish odam” hikoyasiga murojaat qilamiz. Hikoya yosh bir yigit, havaskor ovchi tilidan bayon qilingan. Bu asarda bir qancha detallar borki, ular asarning yetakchi badiiy konsepsiyasini yuzaga chiqarish ishiga xizmat qilgan. Bulardan ayrimlarini ko‘rib o‘tamiz:

“Jarga yaqinlashishim bilan shuvoq isi aralash tutun dimog‘imga urildi”. Ushbu asarda ifodalangan asosiy fikr kamar (tog‘ yonbag‘ridagi kichik g‘orga o‘xshash joy) ichida yoqilgan gulxan bilan bog‘liq. Shu sababli hikoyadagi boshqa detallar ham mana birinchi tasvirga bog‘lanib asardagi ustuvor nuqtai nazarni yuzaga chiqarishga xizmat qiladi. Shuvoq bilan bog‘liq detalga kitobxon asar davomida yana duch keladi: “Nam shuvoq hidi anqiydi”. Bu endi kamar ichidagi tasvirga aloqador detal. Bu tasviriy uzvlarni muallif izohlamagan. U Odil Yoqubov qayd etganidek, tasvirni detallashtiradi-yu, voqeaga aralashmaydi, ya‘ni uni izohlamaydi. Yuqorida ko‘rib o‘tilgan shuvoq bilan bog‘liq ikki detal (kamarda shuvoqning borligi va undan gulxan yoqilgani) bulut va yomg‘irga aloqador detallar bilan birlashib struktur-semiotik nuqtai nazardan qaralganda yagona paradigmani yuzaga keltiradi: shuvoq isi aralash tutun - nam shuvoq hidi - cho‘ldan ko‘tarilgan bulut - kamar o‘rtasidagi gulxan - yomg‘ir quyishi – notanish odamning soy yoqasida shox-shabba terishi.

“Cho‘ldan ko‘tarilgan bulut” roviy nutqida berilmagan. U asardagi dialogda hikoya personajlaridan biri (noma‘lum odam) tomonidan aytiladi. Bu hikoya matnidagi eng muhim detal bo‘lib, u nafaqat asardagi boshqa detallar, shuningdek, syujet strukturasi, ustuvor badiiy konsepsiya bilan chambarchas bog‘liq.

Asarning asosiy personaji, nomi ma‘lum etilmagan qahramon (notanish odam)ning aytishicha, cho‘ldan ko‘tarilgan bulut “to‘kkan yomg‘ir ancha-muncha mahalda tinmaydi. Agar bulut tog‘dan pastlagan bo‘lsa, uning yo‘rig‘i boshqa edi”. Hikoyada roviy vazifasini ham bajaruvchi personaj hayotda hali yetarli tajribaga ega emas. Shu boisdan u cho‘l tarafdin kelayotgan bulutni ko‘rsa-da, unga ahamiyat bermagan, oqibatda yomg‘ir ostida qolib ust-boshi shalabbo bo‘ladi. Kamardagi suhbatdoshi unga aytganidek: “Shuni ko‘ra-bilganingizda, ilgariroq o‘zingizni panaga tortardingiz, bunday qunishib o‘tirmasdingiz”. Bu mulohazalar kamardagi “qirg‘iz bashara, lekin qoshlari quyuq, qirg‘ yoshlardan oshgan baquvvat kishi” ning kuzatuvchan, tuyg‘un, xalq donoligini o‘z shaxsiyatida jamlagan dono inson ekanligidan dalolat berib turadi. Ammo bu kichik hajmli asar mazkur personajning amaliy bilimining balandligini ko‘rsatish uchungina yozilmagan. Hikoyada yozuvchining yetakchi niyatini yuzaga chiqarishda “notanish odamning soy yoqasida shox-shabba terishi” bilan bog‘liq detal muhim ahamiyatga ega. Ushbu adabiy uzvning badiiy matn tarkibiga kiritilishi insonparvarlik asosiga ega milliy urf-odat bilan bog‘liq.

Shukur Xolmirzayev bir qancha asarlari, jumladan, “Qil ko‘prik” romanida mana shu ibratli odat haqida personajlar nutqi yohud xotirasi orqali ma‘lumot bergan. Ularda aytilishicha, mana shunaqa kamar yoki o‘rmon ichidagi kulbalarda hamisha o‘tin, tuz, gugurt kabi eng zarur narsalar ehtiyotlab saqlab qo‘yilgan. Shu joylarga kelib dam olgan yoki tunab qolgan yo‘lovchilar ushbu zaxiradan

foydalanganlar va va ularning o‘rnini to‘ldirib qo‘yganlar. Bunday qadimiy udum yozuvchiga juda kuchli ta‘sir qilgan. Chunki u bu kabi an‘anada buyuk insoniylik alomatlarini ko‘rgan.

Asar qahramoni (rovii) noma‘lum odamning shiddatli yomg‘ir yog‘ayotgan paytda kamardagi gulxan yonida o‘tirishdan oldin soy yoqasiga suv allaqaylardan olib kelgan shox-shabbalarni yugurib-elib terishini ko‘radi. U bu odamning betgachoparlighi (yigitning jala ostida qolishi ilmsizligidan ekanligini darhol aytgani) uchun yoqtirmay qolgan edi. Shu sababga ko‘ra u “...pishiq odam. Bu o‘tinlarni uyiga olib ketadi. Eshagiyam tayyor”, - degan xayolga boradi. Ammo ko‘p o‘tmay uning odamoxunligi (gulxan yoniga o‘tirib yomg‘ir yog‘ishini tomosha qilishni taklif qilishi), mehmondo‘stligi (xurjidan olgan yog‘liq patir va qurutni birgalikda baham ko‘rish) tufayli bu odam haqidagi fikri o‘zgaradi.

Badiiy adabiyotda detallar quyidagi tasvirlarga daxldor bo‘lishi mumkin:

a) peyzaj. Sh.Xolmirzayevning nafaqat hikoyalari, balki butun ijodida tabiat tasviri (peyzaj) muhim o‘ringa ega. Shu boisdan ham uning ixcham epik asarlaridagi tabiat manzaralari tarkibida ko‘plab detallarni uchratish mumkin: “Bu yerda tuman bor edi. Shuning uchun qor siyrak va yumshoq yog‘ardi” (“Ko‘ngil” hikoyasi). “O‘rtoq direktor xiyobondan sap-sariq barglarni qisir-qisir bosib hafsala bilan yurib keladilar” (“Bir ko‘rgan tanish” hikoyasi). Birinchi parchadagi tasvirda detal qishga xos bo‘lgan bir alomat (tuman tufayli qorning siyrak va yumshoq yog‘ishi)ni kitobxon ko‘z o‘ngida aniq ta‘sirli namoyon etgan bo‘lsa, ikkinchi tasvirdagi detal (xiyobondagi sap-sariq barglar) voqeaning kuz faslida ro‘y berganini obrazli tarzda ifoda etmoqda.

b) portret: bunga misol biz dastavval tahlil etgan “Notanish odam” hikoyasida bor: “qirg‘iz bashara, lekin qoshlari quyuk kishi” – inson badiiy suvrati tasviridagi kontrast asosida qurilgan detal personajning o‘ziga xos qiyofasini gavdalanitirish ishiga xizmat qilgan.

v) interyer – adabiyotshunoslikda ekspozitsiya deb ataladigan tasvir vositasiga taalluqlidir. Ekspozitsiyada biror-bir joy (xona, uy, hovli, ko‘cha, maydon) badiiy ifoda etilsa, intyerer – yopiq binoning ichki tasviri. U “tor ma‘noda binoning ichki hududi bo‘lib, o‘z ichiga shu hududga oid narsa-jihozlarni ham oladi” Bunday tasvirning hikoya, qissa, roman kabi epik janrlarda o‘ziga xos o‘rni bor.

Shukur Xolmirzayev ijodiga xos xususiyatlardan biri shundaki, u ichki tasvirdan ko‘ra tashqi tasvir, ayniqsa, peyzajga asosiy e‘tibor beradi. Shunga qaramasdan, uning asarlari, shu jumladan, hikoyalarda interyerga oid tasvirlar mavjud. Chunki inson (badiiy adabiyotda qahramon, personaj) qanchalik dashtu dalalar, tog‘u toshlarda kezmasin, albatta uyiga, ishxonasiga qaytadi. Shunday ekan, har bir yozuvchining epik ijodida boshqa tasvir usullari qatorida interyerning ham u yoki bu darajada ahamiyati bor.

Adib ijodida dastlabki asarlaridan biri – “Notanish odam”da kamar tasviri bor. Ammo uning ichki tasviri va tavsifiga o‘rin ajratilmagan. Buning sababi shundaki, ijodkor badiiy konsepsiyasida kamar ichining tasviri nazarda tutilmagan. Mazkur yaratmadan bir yil keyin – 1961 yida yaratilgan “Ko‘ngil”da esa interyerga oid ayrim chizgilar mavjud: hikoya qahramoni (u roviy vazifasini ham bajargan)ning Narzulla degan o‘rtog‘i yashaydigan uy tasvirida *pechka, ko‘rpacha, pech yonidagi po‘stak* badiiy ifodada o‘zaro birlashib, yozuvchi ijodiy niyatini anglashda muhim o‘rin tutadigan detal (interyer)ni yuzaga keltirgan. Bu tasvirda interyerga daxldor har bir buyumning badiiy-funksional o‘rni mavjud. Narzullaning onasi yakka-yu yolg‘iz farzandining o‘rtog‘iga ko‘rpacha to‘shashi o‘zbek ayollariga xos jonkuyarlik, e‘tibor-hurmat, mehmondo‘stlik kabi qadimiy va ibratli xislatlarni ko‘rsatyapti. Onaning pechga ko‘mir solishi birinchidan voqeaning qish fasliga tegishli ekanligini ko‘rsatsa, ikkinchidan Narzulla va uning ovchi do‘stining tog‘da nihoyatda sovqotib qaytganliklarini ham bildiradi. Bu fikrni tasvirning aynan shu o‘rnida qayd etilgan, interyerga aloqasi bo‘lmagan boshqa bir detal ham tasdiqlaydi: “Men pech yoniga – po‘stakka o‘tirib muzlab tarashaday bo‘lib qolgan shimim pochalarini o‘tga toblay boshladim”. “Muzlab tarashaday bo‘lib qolgan shim” portretga daxldor detal bo‘lib, u qahraton qish pallasida tog‘ga yoqqan qalin qorni bosib ov qilgan qahramon suvratini aniqlashtirish maqsadida qo‘llanilgan. Xona interyeriga oid navbatdagi ashyo – po‘stak bo‘lib, u milliy-maishiy hayot tarzining o‘ziga xosligini ko‘rsatish maqsadida badiiy tasvir doirasiga olib kirilgan. Biror-bir hayvon (ko‘pincha qo‘y) terisini oshlab

tayyorlanadigan po'stak odatda yurtimizning ovchilik, chorvachilik bilan bog'liq hududlarida ko'rpacha vazifasini bajargan.

Yozuvchi ijodiy-badiiy faoliyatining keyingi bosqichlarida ham interyer tasviriga nisbatan kam murojaat etgan. Bu adabiy vosita tasvir uchun zarur bo'lgan hollarda esa imkon darajasida interyerning muxtasar – ayrim chizgilar bilangina ko'rsatish tajribasini qo'llagan. Biroq uning ayrim ijod namunalarida interyer tasviriga odatdagidan ko'proq e'tibor berilgani, uy ichidagi jihozlar mukammalroq ko'rsatilganini ko'rish mumkin. Buning boisi oldin aytib o'tilganidek, qalam sohibining ijodiy maqsadi, asarning falsafiy konsepsiyasi, shuningdek, ma'lum bir darajada asar hajmi bilan bog'liq.

Milliy mustaqillik davrida adib hikoya janrini struktur-kompozitsion jihatdan yangilash, uning asosiy janriy xususiyatlarini saqlab qolgan holda tasvir maydonini imkon darajasida kengaytirish bo'yicha dadil tajribalar qila boshladi.

An'anaviy adabiyotshunoslikda hikoyaga baho, ta'rif berilganda, birinchi navbatda uning kichik hajmga ega ekanligi ko'rsatiladi. Shunga ko'ra hikoya “kichik epik yoki nasriy asar” deyiladi. Shu bilan birga, mavjud darslik, lug'at va tadqiqotlarda roman, qissa, hikoya janrlarini belgilashda uning hajmi asosiy mezon bo'lmasligi ham aytilgan. Chunki adabiy-badiiy ijod tarixida hajmi odatdagi me'yordan oshib ketgan hikoyalar, romandan kattaroq qissalar yaratilgan. Lekin kengroq miqyosda olib qaraganda, odatda nasr janrlarida muayyan hajm me'yorlariga amal qilingan.

Adibning ko'p tomlik “Saylanma”sini nashrga tayyorlagan adabiyotshunos olim, filologiya fanlari nomzodi Sayyora Xolmirzayeva (ijodkorning qizi) mazkur nashrning uchinchi jildiga kiritilgan ekspremental hikoyalar haqida shunday yozgan edi: “bu to'plamdan joy olgan hikoyalarning deyarli uchdan bir qismi hajm jihatidan ham, badiiy niyatning ko'lami jihatidan qissa darajasidadirki, ...ularning “hikoya” deb atalishi yozuvchining kamtarligidanmi yoki hikoya janriga qo'ygan talabidanmi, balki yozuvchining qamrovi kengayib kattaroq ko'lam kasb etayotganidandir, har holda bu holni tadqiq etish mutaxassis olimlarning vazifasiga kiradi”. Yuqorida keltirilgan iqtibosda tadqiqotchi uchta farazni ilgari surgan: yozuvchining kamtarligi; hikoya janriga qo'ygan talabi; yozuvchining qamrovi kengayishi. Ushbu nuqtai nazarlarning har biri oz yoki ko'p darajada haqiqatni aks ettiradi. Bu o'rinda asosiy sabab sifatida shuni ayta olamizki, adib umrining so'nggi bosqichlarida yozgan bir qator hikoyalarida “yozuvchining qamrovi kengayib kattaroq ko'lam kasb etayotgani” uning ushbu janr imkoniyatlarini kengaytirish istagi bilan bog'liq.

Yuqorida qayd etilgan jildga kiritilgan asarlar ichida “Tanholik”, “Kuzda bahor havosi”, xususan, “O'zbek bobo” hikoyalari ana shunday turkumdagi epik yaratmalar sirasiga mansub. Tabiiyki, janr hajmining kengayishi, muayyan tasvir vosita va usullarining birmuncha ko'payishiga olib keladi. Bunday badiiy-poetik alomatni 192 sahifadan tashkil topgan “O'zbek bobo” hikoyasining muqaddimasidayoq ko'rishimiz mumkin. Bu lavhada qarovsiz qolgan bog'dagi peshayvon interyeri tasvirlangan:

“Peshayvon supasining lablari allaqachon yemirilib-ovalanib tushgan. Bo'g'otlardagi chumchuq inlaridan xas-xashak osilib yotar, tarnovlar ko'rinmasdi. Ayvon supasi ham zaxlab ketib, unda maysalar ko'kargan. O'ng burchakka suyab qo'yilgan bir o'ram bo'yra allanechuk qorayib ketgan va uning pastida uyum-uyum ho'l tuproq ko'zga tashlanadiki, bu uyumlar sichqonlarning ishi”. Yozuvchining 60-80 yillarda yaratilgan hikoyalaridagi detallar, shu jumladan, interyer tasvirlarini yuqoridagi tasvir bilan muqoyasa qilinganda, adabiy-badiiy faoliyatining keyingi bosqichida ijodkor interyer tasvirida batafsillikka intilishi ko'rinyapti. Bu esa ma'lum bir darajada hikoya badiiy sathining kengayishi bilan bog'liq.

g) badiiy asarda tasvir etilgan ishtirokchilar, shu jumladan, jonivorlarga aloqador bo'lgan harakat. Detalning bunday xiliga ham “O'zbek bobo” hikoyasidan misol topish mumkin:

“O'ng qo'lda uzun tushgan og'ilxona yonidan – tosh to'shalgan yo'lkadan borisharkan, sigirning “fashsh” etib nafas olganini qulog'i ildi-yu, shundoq qayrilib, qo'lbola eshikchani ochdi. Dimog'iga tanish mol, tezak hidi urilishi barobarida ustunga bog'liq ola sigirning boshini burgani, ko'zlari yaltiragani va hatto tumshuqlari tuproq – chang bo'lganini ham ko'rdi”. Mazkur parchada personaj va sigir harakatlariga bog'liq to'rtta detal badiiy ifoda topgan: 1) sigirning “fashsh” etib nafas olgani; 2) qayrilib, qo'lbola eshikchani ochdi; 3) dimog'iga tanish mol, tezak hidi urilishi; 4)

ola sigirning boshini burgani, ko‘zlari yaltiragani va hatto tumshuqlari tuproq – chang bo‘lgani. Badiiy detallarning bunday zanjirsimon majmuasi tasvirning haqqoniyligini kuchaytirib, matn badiiy konsepsiyasini yanada yorqin ifodalanishiga yordam bergan.

Shukur Xolmirzayev ijodi, jumladan, hikoyachiligida detal, tahlilar jarayonida ko‘rib o‘tganimizdek, yozuvchi ijodiy kredosi hisoblangan tasvir ob‘ektivligini yuzaga chiqarishda muhim ahamiyat kasb etgan. Umuman, adib o‘zbek hikoyachilik san‘atini yangi, yuqori bosqichga ko‘targan yozuvchilardan biridir. Yangi betakror obrazlar yaratishga intilish, asarning kompozitsion qurilishida bir-birini takrorlamaydigan yangiliklar topish, milliy ruh yozuvchi ijodining o‘ziga xos jihatlaridir

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Sh. Xolmirzayev. Saylanma. 1-jild. – Toshkent: “Sharq” nashriyot-matbaa aksiyadorlik kompaniyasi bosh tahririyati, 2013.
2. Sh. Xolmirzayev. Saylanma. 3-jild. – Toshkent: “Sharq” nashriyot-matbaa aksiyadorlik kompaniyasi bosh tahririyati, 2013.
3. <https://ru.wikipedia.org>.
4. Xolmirzaev Sh. Bodom qishda gulladi. Toshkent. G‘. G‘ulom nomidagi Adabiyot va san‘at nashriyoti, 1986.
5. Xolmirzaev Sh. Tog‘larga qor tushdi. -T. 1987.
6. Xolmirzaev Sh. O‘n sakkizga kirmagan kim bor. T. Yozuvchi. 1999.
7. Xolmirzaev Sh. Nad propastyu. Roman. (per. s uzb.) -T. Izd. Lit. I iskusstvo. 1989.
8. Mirvaliev S. O‘zbek adiblari. -T.: „Yozuvchi“, 2000.
9. Karimov N. va b. q. XX asr o‘zbek adabiyoti tarixi. -T.: „O‘qituvchi“, 1999.
10. Q. Yo‘ldoshev, B. Qosimov. Adabiyot (7-sinf darsligi). -T.: „O‘qituvchi“, 2000.
11. www.literature.com